

Viite OPM Dnro 5139/86/88; 5.5.1988

Matkakertomus: Fifth All-European Conference of Directors of Educational Research Institutions, Triesenberg, Liechtenstein, 11.-14.10. 1988

Matkakertomuksen laatiija: Dos. Sauli Takala

1. Kokouksen tausta ja luonne

Osaillistuin Opetusministeriön yllämainitussa kirjessää minulle antaman matkamääräyksen mukaisesti Liechtensteinissa järjestettyyn yleisrooppalaisen kokoukseen, johon ottivat osaa kasvatustieteellisten tutkimuslaitosten johtajat tai heidän edustajansa. Kokous oli järjestyksessä viides. Aikaisemmat kokoukset oli järjestetty v. 1976 Hampurissa, v. 1979 Madridissa, v. 1983 Itävallassa (Neusiedl), ja edellisen kerän v. 1986 Unkarissa (Egerissä). Järjestäjänä toimivat UNESCO, Euroopan neuvosto ja Prahassa toimiva opettajien täydennyskoulutuksen eurooppalainen informaatiokeskus. Tietävästi myös edellisten kokousten järjestelyyn ovat yhdessä osallistuneet Unescon Hampurin Institute for Education ja Euroopan neuvosto.

Yleisrooppalaisissa kasvatustieteellisten tutkimuslaitosten johtajien kokouksissa on aikaisemmin käsitelty seuraavia teemoja: kasvatustieteellisen tutkimuksen vaikutus kouluopetukseen; koulun ja työelämän yhteydet; alaluokkien opetuksen uudistaminen; opettajankoulutuksen haasteet. Viimeksimainittua Egerin kokouksen teemaa jatkoj Triesenbergin kokous, jonka teemana oli opettajien täydennyskoulutus ja sen tehokkuuden arviointi.

Kokouksen osanotto oli laajempi kuin aikaisemmin (32 Euroopan maata, poissa vain Albania ja Romania). Osanottajia oli 65, 8 havainnoitsijaa, ja lisäksi sihteeristön edustajia ja neljälle kielelle esityksen kääntäneet simultaantulkit.

2. Kokouksen toimintamuoto

Kokouksen erinomaisena puheenjohtajana toimi Furstliche Studienrat tri Josef Wolf ja kokeneena pääraporttोजना prof. Wolfgang Mittler Frankfurtissa sijaitsevasta kansainvälisen kasvatustieteellisen tutkimuksen instituutista.

2.1. Yleisesitykset

Ensimmäisenä kokouspäivänä pitivät isäntämaan sekä Unescon ja Euroopan neuvoston edustajat avauspuheenvuorot. Niissä korostettiin kasvatuksen eettistä merkitystä, uuden teknologian asettamia haasteita ja yleisrooppalaisen yhteistyön merkitystä. Unescon Hampurin instituutin johtaja tri Dave esitteli kokouksen tavoitteita ja työmuotoja. Hän toi puheenvuorossaan esille, että oppimisen laadun ylläpitämiseksi ja parantamiseksi on tärkeää, että opettajien täydennyskoulutuksessa kiinnitetään huomiota sekä pedagogisiin että koulun johtamisiin ja hallintotekijöihin.

Kokouksen pääesityksen piti tri Swatolup Petracek Prahnan Kaarlen yliopistosta. Esitys "Meeting the challenges of the nineties: Trends in in-service education and training (INSET) of educational personnel" (DECS/Rech (88) 32 on monipuolinen erittely opettajien täydennyskoulutuksen nykytilasta, ongelmista, kriittikistä ja tulevaisuuden haasteista. Yleiskatsauksen luonteen mukaisesti esitys juuri ei tuo esille konkreettista uutta informaatiota.

Iltapäivällä piti prof. Michael Eraut (University of Sussex) esityksen, jota yleisesti tunnuttiin pitävän kokoukseen kiinnostavimpana puheenvuorona, mihin arvioon itsekin yhdyn. Kun Petracekin esitys oli yleisjohtanto, Eraut esitti omiin ja muiden tutkimukseen pohjautuvan ajantasaisen katsauksen opettajien täydennyskoulutuksen käsitteellisesti rakennelmasta. Erautin typologiassa korostuu opettajan tarvitseva tieto ja sen käyttö. Opettaja tarvitsee vankkaa tietoa opettavista sisältöalueista, oppimisesta ja yhteiskunnasta. Tätä tietoa hän joutuu käyttämään opettaessaan luokassa, luokan toiminnan ohjannassa, osallistua koulun asioiden suunnitteluun ja niistä päättämiseen sekä henkilökohtaisessa toiminnassaan. Erautin mukaan opettajien yhteiskunnallisen tietämyksen kehittämistä on ehkä eniten laiminlyöty täydennyskoulutuksessa. Tästä on vaarana, että opettajilla saatavaa olla liian kapea kokonaisnäkemys ja tämä saattaa heikentää opettajien kykyä valmistaa oppilaita tulevaisuuden yhteiskuntaan.

Toisaalta viimeaikainen kognitiivinen psykologia ja alnedidaktinen tutkimus ovat osoittaneet kunkin sisältöalueen (aineen) oppimisen olevan paljon monimutkaisempaa kuin aikaisemmin oletettiin. Näin opettajien täydennyskoulutuksessa on myös suuri tarve kehittää opetta-

jen kykyä ymmärtää ja ohjata oppilaiden oppimisprosesseja.

Eraut korostaa, että on kiinnitettävä huomiota siihen, miten opettajat kehittävät pedagogista asiantuntemustaan eli miten opettaja oppii. Vaikka erilainen täydennyskoulutus on yksi opettajan oppimisen väline, on todennäköistä, että viime kädessä opettajan oppiminen on tehokkaimmillaan silloin kun hän oppii omasta toiminnastaan luokassaan. Tässä korostuu oppimisen käyttöaspekti: opettaja oppii tehokkaasti, kun hän tietoisesti yrittää soveltaa saamaansa uutta tietoa. Tämä ei ole helppoa, koska opettajalta edellytetään nopeata kykyä tehdä lukemattomia ratkaisuja luokassa, jotta luokan toiminta etenisi joustavasti. Kuitenkaan uusien ajatusten toteuttaminen ei suju rutiniinomaisesti. Näin ne saattavat ennenaikaisesti leimautua toteuttamiskelvottomiksi.

Kyseyssä on hankala ongelma. Opettajan pedagogisen toimintatiedon ensisijainen lähde on todennäköisesti hänen luokassa saamansa kokemus. Jos opettaja ei ennakoluulottamasti perehdy uuteen tietoon, kelle sitä kestäen alkuhankaluudet ja pohdi kokemuksiaan, hän noudattaa rutineja, joiden perusteita ei ole ajateltu läpi. Näin hän saattaa esittää monenlaisia täydennyskoulutustarpeita, jotka eivät kuitenkaan välttämättä ole todellisia täydennyskoulutustarpeita. Opettajan tulisi siis pohdiskelun avulla tiedostaa omat täydennyskoulutustarpeensa ja myös tiedostaa, että uuden pedagogisen tiedon oppiminen on pitkä ja vaikea prosessi. Eraut korostaa voimakkaasti, että pitäisi romuttaa myytti oppimisen helppoudesta. Hänen mukaansa sekä oppilaiden että opettajien oppiminen on vaikeaa. Kun tämä tiedostetaan, on selvää, että oppimiseen varataan riittävä aika. Näin sekä oppilaat että opettajat voisivat välittyä niin uselin kemailtaan riittämättämyyden tunteelta.

Erautin tutkimuspohjainen katsaus auttaa ymmärtämään jälkikäteen, miksi opettajien tydensäilytyksessä - mukaanlukien myös suomalaisen opettajien täydennyskoulutus (VESO-koulutus) on suuressa määrin epäonnistunut. Samalla se tukee mm. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarjassa viime aikoina esitettyjä näkemyksiä itseuudistuvan koulun tärkeystä (esim. KTL:n B-sarjan julkaisu 10 ja 19 vuodelta 1988).

Erautin esitys "Review of research on in-service education: A U.K.

perspective" (DECS/Rech (88) 25) ansaitsee tulla laajempaan tietolähteeseen. Olenkin lähettänyt siitä valokopioita muutamille avainhenkilöille.

Keskivilkkona piti prof., akateemikko Viktor G. Onushkin Leningradin aikuiskoulutuksen tutkimuslaitokselta esitelmän opettajien ja koulun johtajien täydennyskoulutuksen tehokkuudesta ("Efficiency of further training of teachers and education administrators"). Oli kiinnostavaa todeta, kuinka voimakkaasti hän korosti opettajan persoonallisuuden, luovuuden ja ammattitaidon kehitystä, joka voi tapahtua vain käytännön työssä, koulussa. Samoin korostui opettajan oma-aloitteisuus ja oikeus vaikuttaa ratkaisuihin. Uudet kehittämisvaatimukset edellyttävät opettajan roolin muuttamista. Opettaja ei voi enää olla vain uuden tiedon lähde ja opettaja-kasvattaja vaan hänen tulee myös olla opetuksen asiantuntija, sen tutkija ja puheenjohtaja, joka yhdessä opettajien kanssa suunnittelee toimintaa. Näin edistetään myös opettajien tulosten parantamista, mikä on opettajien täydennyskoulutuksen päätaivoite. Tulosten parantuminen on sekä määrällistä että laadullista.

Professori Helmut Stolzin (Opettajien ja koulunjohtajien täydennyskoulutuskeskuksen johtaja, Ludwigsfelde) esitys oli kiinnostava erityisesti siksi, että siinä selostetaan useita tutkimustuloksia ("Research into the further education of teachers in the German Democratic Republic", DECS/Rech (88) 29). Ne osoittavat mm. että koulutuskurssin vaikutukset ovat olleet parhaita, kun useampi opettaja samasta koulusta on ollut kurssilla ja kun rehtori ja "läänninkouluttaja" tukevat opettajien uudistusyrityksiä. DDR:ssä pidetään tärkeänä, että opettajat tottuvat pohdiskelemaan työtään ja ratkaisujaan. Tällaisia "kokemusraportteja" (25-40 sivuisia) on esitetty kollegoille ja kokemus on ollut positiivinen. DDR-läisten esityksissä kävi myös ilmi, että koulunjohtajaa pidetään parhaana "opettajien opettajana". Tärkeänä pidetään myös alnekohtaista konsulttia, joka voi jopa puoleen puotetun opetusvelvollisuuden puitteissa kiertää piirissään seuraamassa tunteja ja antamassa työnohjausta. Edelleen korostettiin kouluhytel-sön ja opettajahuoneen yleisen ilmapilrin merkitystä ja opettajien kollegiaalista panosta toistensa täydennyskoulutuksen tukijana.

Mme Bestin esityksessä ("In-service training of teachers: French research, DECS/Rech (88) 28), jonka piti prof. Vaniscotte - mikäli ol-

kein ymmärsin Mme Bestin tultua äkkiä erotetuksi INRP-laitoksen johtajan toimesta! - kävi ilmi että täydennyskoulutus on Ranskassa vapaaehtoisista ja kansakoulun opettajien koulutus on tiukasti erillään oppikoulun opettajien koulutuksesta. Koulutustarjonta on usein vilkon kestävä kurssi.

Viimeisen yleisesityksen piti tri Rudolf Batliner selostaen Liechtensteinissa tehtyjä kokeiluja, joissa suggestopediä on käytetty erityisesti kieltenopetuksessa ("Suggestopedia: Experimental project 'Liechtenstein School'", DECS/Rech (88) 55). Tri Batlinerin toivomuksesta osanottajat selostivat suggestopedian asemaa omassa maassaan. Suomessahan sitä on kokeiltu eniten myös kieltenopetuksessa ja jonkin verran myös opetettaessa muita aineita.

2.2. Ryhmätyöt

Osanottajat oli jaettu neljään ryhmään, joiden puheenjohtajuus ja raportoinnin työt oli jaettu hyvin tasapuolisesti. Nelikielisiä tulkkattua ryhmää johti tri Manfred Haak DDR:stä ja akateemikko Onushkin oli raportoinnista. Itse olin tässä ryhmässä. Englanninkielistä ryhmää veti prof. Guy Neave Lontoosta ja raportoinnista toimi prof. Thomas Kellaghan Irlannista. Ranskankielisen ryhmän puheenjohtaja oli akateemikko Miklos Szabolcsi Unkarista ja raportoinnista tri Jacques-Andre Tschoumy Sveitsistä. Saksankielistä ryhmää veti tri Hildegard Pfanner Itävalta ja raportoinnista oli tri Wolfgang Bunder Saksan liittotasavallassa.

Ryhmäkeskustelussa tuli pääasiassa esille kansainvälisistä kokouksista tuttu teema "meillä on asiat näin" ja keskustelua ei sanan varsinaisessa mielessä kovinkaan paljon käyty. Näin ryhmäraportitkin olivat pääasiassa referoivia eli selontekoa, mistä asioista ryhmässä keskusteltiin. Yleisvaikutelma oli, että ryhmässä toistuivat samat teemat kuin yleisesityksissä. Niissäkin tuli yllättävän samansuuntaisesti esille yhteisiä teemoja: opettajien täydennyskoulutusta on tutkittu vain vähän; opettajien pedagogisen ajattelun, pohdiskelun ja omaehtoisen uudistamishalun korostus; koulukohtaisen täydennyskoulutuksen painotus ja paikallisen ratkaisuvallan lisääminen; tarkastustoiminnan kehittäminen ohjannaksi; rehtorien ja ohjaavien opettajien tärkeys täydennyskoulutuksen antajana; koulun ja opettajahuoneen ilmapiri ja kollegiaalinen uudistusmielisyys; täydennyskoulutuksen perustaminen todelli-

sille tarpeille, ja riittävän pitkää ja perusteellinen täydennyskoulutus.

2.3. Muu kokousaineisto

Kukin maa oli toimittanut lyhyen raportin opettajien ja koulunjohtajien täydennyskoulutusta sivuavista teemoista (oma esitykseni "Trends in in-service education and training of teachers and school leaders in Finland" (DECS/Rech (88) 24) on liitteenä). Kiinnostavimpina pidän Unkarin, Belgian, Norjan ja Ruotsin informaatiomateriaalia.

Unkarissa ei opettajien täydennyskoulutus ole pakollista (Peter Szabenyi, "The effectiveness of INSET in Hungary in the light of some examinations" (pitäisi olla "studies" tai "research findings" tms), DECS/Rech (88) 52). Se jakautuu myös epätaisesti niin, että lukion opettajat ja vanhemmat opettajat ovat osallistuneet suhteellisesti eniten täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutuksen muodossa on kehittämisen varaa, koska valtaosa katsol ainakin kerran ottaneensa osaa täysin hyödyttömään kurssiin. Unkarissa on tavoitteena paikallisen päätöksentason lisääminen kouluasioissa. Tästä on osoituksena mm. tarkastajien roolin muuttaminen enemmän ohjannan suuntaan.

Norjassa on toteutettu 6-vuotinen koulun kehittämisen ja koulun johtajien projekti MOLIS. Sen kustannukset olivat n. 6 miljoonaa kruunua. Norjan raportissa (Karl Johansen & Arild Tjeldvoll, "Milieu and leadership in the school - a Norwegian INSET project without goal attainment", DECS/Rech (88) 19) selvitetään projektin arvioinnin tuloksia. Tutkimuksessa todettiin vaikutukset vähäisiksi. Selityksenä on paljolti puutteet niissä asioissa, jotka tulivat esille Erautin esityksessä. Ei otettu riittävästi huomioon todellisen muutoksen vaatimia edellytyksiä ja panostusta ja koulu yhteisön dynamiikkaa. Koordinaatio oli liian löyhä.

Ruotsin kaksi informaatiomateriaalia ("In-service education and training of teachers in Sweden" I 88:8 ja "In-service teacher education and school development" I 88:27) ovat tyyppilliseen ruotsalaiseen tapaan huolellisesti valmisteltuja ja hyvin käännettyjä (monet raportit ovat yllättävän huonoa englantia, joten tekstin siteeraaminen sellaisenaan ei informaation välityksen kannalta ole optimaalinen, vaikka ehkä korrektilä). Ruotsin edustaja SÖ:n tutkimusosaston päällikkö tri Inger

Marklund oli juuri saanut päätökseen tutkimuksen opettajien asennotumuksesta (hieman samntyylinen kuin EVA:n äskettäinen tutkimus). Oli mielenkiintoista todeta, että opettajien vaihtuvuus on varsin vähäistä ja harva suunnittelee alasta siirtymistä. Myös muuten ollaan suhteellisen tyytyväisiä mm. palkkaukseen. Eniten opettajat tuntuivat kaipaavan arvostusta työnsä ja oikeutta itse määrätä enemmän työtään. Näin "henkiset" arvot ovat materiaalisia arvoja tärkeämpiä. On kiinnostavaa todeta, että tämä ei tule esiin, kun opettajien ammattijärjestö itse kyselee jäsentensä prioriteetteja. Silloin materiaaliset edut ovat etusijalla.

Liegen yliopiston kokeellisen opetuksen tutkimusyksikön johtaja tri Marcel Crahayn esitys "How can we transform the methods used by serving teachers" (DECS/Rech (87) 39) osoittaa, että opettajat eivät useinkaan sisällytä uudistusten periaatteita, vaan tyytyvät usein vain muuttamaan käyttämäänsä terminologiaa uudistusten mukaiseksi. Näin esimerkiksi diagnostisia kokeita käytetään enemmän arvosteluun kuin oppimisvaikeuksien selvittämiseen ja opetuksen tarkistamiseen tämän tiedon pohjalta. Edelleen on todettu, että opettajien arvosanat vaihtelevat enemmän kuin ulkopuolisissa kokeissa saadut pistemäärät (ts. opettajat tuntevat iloittelevan oppilaidensa eroja). Samoin kokeissa usein testataan asioita, joita ei ole vielä perusteellisesti opetettu. Tämänkin takana saattaa olla tiedostamaton pyrkimys varmistaa, että arvostelussa tulee riittävä hajonta. Liegen keskus onkin ryhtynyt kehittämään ja kokeilemaan menetelmiä, joilla opettajat tulisivat tietoisemmiksi omista implisiittisistä teorioistaan ja lähtökohdistaan ja uudistusten sosiaalista dynamiikasta, jotta uudistuksille voitaisiin luoda vankka pohja.

3. Muu ohjelma

Tilistal-iltana prinsessa Gina otti kokouksen osanottajat vastaan Vaduzin linnassa. Tri Wolffin tervehdyspuheeseen hän vastasi ranskaksi ja korosti kansojen välistä vuorovaikutusta ja ystävyyssuhteiden luomista. Hän toivoi osanottajien vievän mukanaan mielelläviä muistoja Liechtensteinista. Tri Stobart Euroopan neuvostosta kiltti osanottajien puolesta prinsessaa ja korosti, että Liechtenstein on tehnyt arvokkaan panoksen järjestäessään suuren yleiseurooppalaisen kokouksen huolellisesti ja taidolla. Prinsessa Gina keskusteli pitkään osanottajien kanssa vaihtuen kielit ryhmän kielten mukaisesti.

Keskivälkköiltana Liechtensteinin ulko- ja opetusministeri tarjosi juhlapäivällisen hotell Muhlessä. Juhlapuheissa tuotiin esille kansainvälisen yhteistyön merkitys ja kiitollisuus Liechtensteinille maallikepoilista järjestelyistä. Tri Wolf esitti hauskan historiallisen maan historiaasta, todeten mm. että ruotsalaiset olivat 30-vuotisen sodan aikana ryöstelleet alueella, että oma armeija oli kerran pakotettu liittymään emämaan sotaan mutta sota loppui ja armeija palasi kotiin yhdellä miehellä lisääntyneenä ja että maa oli useaan kertaan myyty eniten tarjoavalle. Leikinlaskusta huolimatta oli alvan ilmeistä, että maan asukkaat ovat ylpeltä maastaan, sen elintasosta ja kulttuurista.

Torstaina oli parin tunnin tutustumismatka lähes koko maan ympäri. Saimme myös pikakäynnin maan taidemuseoon. Ruhtinasperheellä on maailman suurimpia yksityisiä taidekokoelmia hallussaan, joista pleni murto-osa on näytteillä. Samana iltana järjesti Triesenbergin pormestari vastaanoton ylhäällä alppihotellissa Malbunissa, jonne suurin osa oli majoitettuna.

4. Muut esille tulleet asiat

Norjan edustajan Arild Tjeldvöllin kanssa keskustelin Unkarin edustajan tri Szebenyin kanssa, jonka tunnen 70-luvun alusta osallistuttuamme laajaan 6-viikkoiseen kansainväliseen seminaariin Grännassa Ruotsissa. Tri Szebenyi esitti, että voisi olla kiinnostavaa yleiseurooppalaisen hengen voimistuksessa yrittää saada alkaen yhteisprojekti, jossa tutkittaisiin "eurooppalaisuuden" käsitettä opetuksessa ja opettajien peruskoulutuksessa. Ilmaisimme alustavan kiinnostuksemme ja myös Tsekkoslovakiä oli kiinnostunut. Tri Szebenyi lupasi laatia alustavan tutkimussuunnitelman ja lähettää sen muille tutustuttavaksi. Hän arveli, että European Cultural Fund voisi olla mahdollinen rahoittaja yhteishankkeelle. Suomessa voisi kasvatustieteiden tutkimuslaitos olla projektin vastuupalkka. KTL:n ja OPI:n välinen yhteistyö on mainittu kulttuurinvaihtosopimuksessa. Tämä "pohjoinen-etelä" - suuntainen ja pleniä malta koskeva hanke on ideatasolla eikä mitään sitovia lupauksia ole tehty. Otan alkaen yhteyttä OPM:ään ja vastaan mielelläni sitä ennenkin asiaa koskevin tiedusteluihin. Hankkeen mahdollisesti toteutuessa KTL saattaa joutua hakemaan sille taloudellista tukea esim. juuri OPM:n suunnasta.

5. Matkustustapa

Edestakaisen lennon Helsinki - Zurich tein Swissairin koneilla Jyväskylän jatko yhteyksien vuoksi ja kotimaan lennot Finnairilla. Matka Zurichista Sargansiin oli junamatka. Sargansista oli järjestetty kuljetus kokouspaikalle ja takaisin. Liechtensteinissa ovat bussimatkat ilmaisia.

Ohjelden mukaisesti merkitsin matkalaskuun OPM:n tilin 803-1. Koouksessa kuitenkin jaettiin ennakkoa päivärahalista, josta jokainen maksol aterialkulut ja hotellin. Matkakulut merkitsin kaikki laskuun, jonka Strasbourg siis toimittaa tiilille ja yöpymisen (385 mk) paluumatkan yhteydessä hotellin Vaakunassa hotellin laskuttaa suoraan AREA:lta.